

SvD

Golem en mytologisk lerfigur i vår närhet

Publicerad: 29 december 2004, 05.30. Senast ändrad: 1 november 2007, 23.56

Kommentar | Queen of mud

Jag går och ser Ann-Sofi Sidéns utställning "Between the best of worlds" som visas på Moderna museet i Stockholm till och med mars nästa år. Utställningen är en sorts retrospektiv, där verk från de senaste femton åren inte bara visas igen utan också sammanställs i nya sammanhang, kommenteras och undersöks av konstnären. Här möter vi bland annat en av Sidéns återkommande gestalter, Queen of Mud. Lerdrottningen dök upp första gången 1989, när Sidén naken och insmetad i lera gick och handlade parfym på NK, och har sedan dess figurerat i en rad olika sammanhang.

Den här gången har den suggestiva varelsen fått ett eget arkiv, QM Museum, väl värt ett besök. Framför allt för den märkliga film som Ann-Sofi Sidén gjorde 1997 tillsammans med regissören Tony Gerber och skådespelaren Kathleen Chalfant, "QM, I Think I Call Her QM". Här möter QM den paranoida New York-psykiatrikern Alice E Fabian, som alltså inte är fiktiv och som Sidén har ägnat stor konstnärlig möda åt att utforska. Men i filmen ges Fabian ett annat namn, Ruth Fielding. Ruth hittar en morgon en stum lerkvinna under sin säng, och inleder en antropologisk/zoologisk undersökning av den oinbjudna gästen.

Lerdrottningen har fått kritiker att famla efter förklaringsmodeller. Apan inom oss, en Kaspar Hauser, en utomjording, undermedvetandets kroppsliga gestaltning, och så vidare. Jag famlar runt lite på egen hand i tolkningssäcken och får fram en uråldrig mytologisk figur: golem.

En golem är en varelse av lera, som får liv genom att dess skapare blåser in sin andedräkt i dess näsborrar och lägger en bit papper med bokstäverna i Guds namn på dess tunga. Rabbi Judah Loews golem är den mest kända, och skapades enligt myten i Prag 1580 för att skydda judarna mot antisemitiska härjningar. Kanske Adam kan ses som Guds egen golem. Frankensteins monster är given i sammanhanget, för att inte tala om de klonade varelser som får liv genom att vi manipulerar bokstäverna i den genetiska koden.

Men Ann-Sofi Sidéns lerdrottning ger inte bara associationer till golemfiguren i största allmänhet, utan också till en specifik och därtill kvinnlig golem: Xantippa i den amerikanska författaren Cynthia Ozicks noveller om New York-advokaten Ruth Puttermesser. Cynthia Ozick är aktuell med en ny roman, "Heir to the Glimmering World". Ett par av hennes böcker har översatts till svenska, däribland "Messias i Stockholm", där en man kallad Lars Andemening letar efter manuskriptet till Bruno Schulz aldrig utgivna roman "Messias".

Första gången Ozick skrev om Puttermesser var 1977, och hon har sedan utvecklat hennes liv i en novellcykel, fullbordad 1997 i verket "The Puttermesser Papers". I "Levitations" (1983) finns novellen "Puttermesser och Xantippa", på svenska i en samlingsvolym med samma namn utgiven på Panache 1987.

Här upptäcker Ruth Puttermesser (som alltså har samma förnamn som psykiatrikern i Sidéns film) att det ligger en lerkvinna i hennes säng, stum och livlös. Puttermesser råkar blåsa i varelsens näsa och uttalar Guds namn. Vips blir det liv i kvinnan, som meddelar sig genom att skriva lappar och insisterar på att kallas Xantippa - Puttermessers kvällslektyr har sedan en tid varit Platon, som hon

varit så uppslukad av att hennes pojkvän lämnat henne. Så följer en hisnande, rolig och vindlande berättelse där Xantippa, från att vara hembiträde hos sin skapare, snabbt får allt mer makt och handlingsfrihet och till sist hjälper Puttermesser att bli New Yorks borgmästare.

Vad hade hänt om Ruth Fielding i filmen om QM hade kommit att tänka på golemlegenden? Då skulle hon kanske bland alla de böcker som hon använder för att mura igen sina fönster ha hittat en volym som gav henne redskapen för att kommunicera med sin skapelse. För ett är säkert: QM är ingen utifrån kommande inkräktare. Hon har funnits där hela tiden.

SvD Mer helg - 10 helger för 129:-

EVA JOHANSSON
litteratur@svd.se